

TÁJÉKOZTATÓ

Az átdolgozott Magyar értelmező kéziszótár (ÉKsz.²) jellegéről és szerkezetéről az ÉKsz. Tájékoztatója alapján

Az átdolgozott *Magyar értelmező kéziszótár* – a szókészletnek csak egy-egy sajátos és szűkebb területét átfogó szótárakkal, például a szakszótárakkal ellentétben – *általános szótár*, vagyis a magyar nyelvnek lehető legszélesebb tartományait öleli fel, kiterjedve a szaknyelvi és a nyelvjárási szókészletnek a köznyelvvvel (még vagy már) szorosabban érintkező, mintegy közös rétegeire, sőt a határon túli regionális nyelvváltozatokra is.

Az értelmező jellegű szótár más egynyelvű szótáraktól (például a rokon értelmű szavak szótárától) eltérően *értelmező jellegű szótár*, vagyis fő feladatuként a szavak jelentését, illetőleg jelentéseit és jelentésárnyalatait írja le, határozza meg: értelmezi.

Terjedelme és tömörsége alapján (címszóállományának nagysága és a szavak szótári feldolgozásának teljessége ellenére) az ÉKsz.² a *kéziszótárak* közé sorolandó.

Tulajdonnevek (**Duna, Európa, Kossuth Lajos** stb.) – hagyományosan – nem szerepelnek a címszavak között, tulajdonnévi eredetű szavak azonban – ha kisebb számban is – akadnak köztük. Ilyenek – például – a mindennapi köznyelvi használatban tulajdonnévi jellegüket elvesztett, köznevesült tulajdonnevek (**közért, panofix, tamás**) és az olyan – tulajdonnevekből képzett – melléknevek, amelyek valamely állandósult szókapcsolat részeként vagy főnevesülve önállóan új szótári jelentést hordoznak: **gyulai (kolbász), bécsi (szelet)** stb. A köznevek tulajdonnévszerű jelentései is helyet kaptak a szótárban (a **mindenható** szó főnévi jelentése vallási használatban: Isten; az **alföld**-é a földrajzban: az Alföld [is]).

Szótárunk címszóállománya magában foglalja az önálló szóként nem élő fontosabb idegen (eredetű) szóösszetételi előtagokat (**agro-, mikro-, tele-** stb.) és a magyar toldalékokat (képzőket, ragokat) is (**-ból, -ból; -kodik, -kedik, -kodik** stb.). Ez utóbbiak csak legjellemzőbb változataikban szerepelnek a szótárban.

Utaló címszóként helyet kapott szótárunkban a legtöbb közkeletű általános és szaknyelvi rövidítés, ill. jel (**cm, dl, em., kft., km, kWó**), valamint a magyar ábécé mássalhangzóinak a neve is (**bé, cé, eff, ellipszilon** stb.).

Az ÉKsz.² a szavakat *ábécérendbe szedve, szócikkben* dolgozza fel.

A címszók *bokrosítása* a hely gazdaságosabb kihasználását szolgálja. Egy bokorba csak alakilag és jelentésükben azonos tövű származékok, illetőleg azonos előtagú összetételek kerültek. Származékok és összetett szavak nem keverednek egy bokorban. A bokrosítás kiterjed minden összetett szóra és származékra, az összetartozó csoportok azonban a betűrend teljes érvényesülése végett helyenként megszakadnak. A bokor élén álló címszóban az előtagot vagy az alapszót, amely a bokor többi címszavában ismétlődik, virgula (|) választja el az utótagtól, illetőleg a képzőtől. Ezt a szót, illetőleg szóelemet a bokor további címszavaiban tilde (~) jelzi (**gáz|álarc, ~beton, ~bojler** stb.; **gondol|kod|ik, ~ó**). Ha az egész címszó ismétlődik, a címszó végén nincs elválasztó virgula, még összetett címszó esetében sem (**gép, ~ágy, ~ágyú** stb.; **gépírás, ~os; gépesít, ~és**). Virgulával csak természetes szótári egység választható le mint ismétlődő elem, csonkult tő nem. Ha valamely származék vagy összetett szó további származékok alapszava, illetőleg további összetételek előtagja, vele új bokor kezdődik. Az igekötővel alkotott szavakkal a bokrosítás szempontjából az összetett szavakhoz hasonlóan jártunk el.

A szócikkek java része *önálló szócikk*, egy kis része *utaló szócikk*. Az előbbieket lehetőleg minden érdembeli tájékoztatást megadnak a címszóról, az utóbbiak azonban csak azt jelzik, hogy a szóban forgó szó melyik önálló szócikkben van kidolgozva. Utaló szócikkbe kerültek – például – az önálló címszavak alak- és írásváltozatai, így a tájnyelvi **jány** a **lány** címszó alakváltozataként vagy a **jeep** a **dzsip** címszó régebbi írásváltozataként. Az önálló szócikkek általában három részre tagolódnak: a) szócikkfejre, azaz a szócikk bevezető részére; b) a voltaképpeni értelmező és szemléltető részre és c) a kiegészítő

részre. Az utaló szócikkek csupán a címszóból és az utalásból állnak (**kalyiba** Lásd: kaliba.).

A szócikk bevezető része

A címszóra vonatkozó (az összes jelentésre érvényes) adatok a *szócikkfejben* találhatóak. Sorrendben az első a *címszó szótári alakja*. A címszóként szereplő szavak – félkövér betűvel szedve – általában alapalakjukban, úgynevezett szótári alakjukban ragozatlanul állnak a szócikk élén (**időjárás, haragos, sétál, pályázik** stb.). Toldalékos alak csak abban az esetben címszó, ha a) a szó csupán valamely raggal vagy jellel ellátott alakjában él a mai magyar nyelvben, és ha belőle az alapszó nem vonható el természetes módon (például az **égyvilágon** vagy a birtokos személyjeles **iafia** és **párthíve** szóból); b) ha a szó toldalékos alakja – az alapszóhoz képest – új, elkülönült szótári jelentést hordoz (**odább, létére**).

Címszóként általában csak önálló – egyszerű vagy összetett – szavak szerepelnek, szókapcsolat csak a **vérszemet kap** jellegű elszigetelt típus révén fordul elő a címszavak között. Az állandósult szókapcsolatoknak rendszerint az első, egyúttal a legfontosabb eleme alkothat címszót, magát a szókapcsolatot ezt követően kiemeljük, és így értelmezzük a szócikkben (**ebcsont** ⑤ fn *tréf: ~ beforr: ... időnap* ⑤ fn *nép: ~ előtt: ...; mihez tartás* ④ fn *hiv is: ~ végett: ...* stb.).

Az igék a jelentő mód jelen idő egyes szám 3. személyű alakban, a névszók az egyes számú, toldalék nélküli alakjukban állnak címszóként a szócikkek élén. Ha valamely névszónak egy-egy sajátos, például szaknyelvi jelentése többes számú használathoz kapcsolódik, a címszó egyes számban áll, de utána a többes számú alak ki van emelve, például **ernyősvirágzatú** ⑤ fn *Növ: ~ak: ...; ízeltlábú* ④ fn *Áll: ~ak: ...*. Ez világosan mutatja, hogy egyes számban csak melléknemes szerkezetként, különírván használható a szó (**izeltlábúak** főnév, de **izelt lábú rovar**). A csupán többes számban élő szavak persze így – többes számú alakjukban – címszavaink (**aprószentek**). Némelyik ige rendszerint csak tagadó szerkezetben használatos (**rá** v. **oda se hederít**), a címszó alakja azonban ilyenkor is a megalkotott szótári alak (**ráhederít, odahederít**).

Szótárunk *helyesírása* az érvényes akadémiai helyesírási szabályzatot követi, és általában a *Magyar helyesírási szótár*hoz igazodik.

Az azonos alakú, de eredetükben vagy átvételükben különböző, illetőleg jelentésükben (és szócsaládjukban) erősen önállósult szavakat, a *homonimákat* jobbról fent a címszóhoz illesztett arab indexszám különbözteti meg (**vár¹** ige és **vár²** fn; **sejt¹** ige és **sejt²** fn).

Az ÉKsz.-ban egy-egy szó vagy jelentés magyartalan, helytelen, ezért gondosabb fogalmazásban, igényesebb beszédben kerülendő voltát egy kis *csillag* (*) jelezte. Az ÉKsz.²-ban az azonos fokú megítélést sugalló csillag helyett egyrészt olyan tartalmak, az árnyalatokat is kifejező szavakkal élünk, amelyeket egyébként az ÉKsz. is alkalmazott (helyesen; helyesebben; pongyola haszn; inkább; azaz stb.); másrészt több esetben a *biz*[almas] minősítés illik inkább a csillag helyére. A nyelvhasználatra utaló kulcsszavak bármilyen (stílusminősítésű vagy minősítetlen) szóhoz, jelentéshez kapcsolódhatnak. Például: **doktorka ... 2. biz** <A szl. m-ban:> <pongyola haszn:> orvosnő.; **húsz** ① tőszn ... | <Pongyola haszn, hónap neve után:> huszadika. **Január ~.** | Huszadik. **A ~** (helyesen: **huszadik) kerület**.

A címszó után szögletes zárójelben – [] – a *helyes kiejtés* jelölése következik. A kiejtést azonban csak akkor jelöli a szótár, ha az nem következik az általánosabb érvényű magyar kiejtési szabályokból. (Nincs tehát kiejtésjelölés az **átdolgoz** címszó után, amelyben a *t* az utána következő *d* hatására szabályszerűen *d*-vé hasonul, és a szó kiejtése: *áddolgoz*.) Idegen írásmódú szavakban általában csak a magyar hangértéktől eltérő betű, betűcsoport vagy szórészt kiejtését jelöljük (**bacchanália** ⑤ [bakh]). A kiejtésben néha (az ÉKsz.-hoz hasonlóan) variánsokat is megjelölünk (**a⁴** ⑤ [a v. ā v. ʌ] isz; **chripka** ⑤ [χripka v. ritk. hripka]). A magyar helyesírási címszók közül a *h* végű szavak kiejtését csak akkor jelöli a szótár, ha a szóvégi *h*-t nem kell vagy nem szabad ejteni. Ezért a **doh** szó mellett nincs szükség kiejtésjelölésre, mert ezt a szót általánosan

betű szerint ejtjük. A hangok időtartambeli ingadozását csak akkor jelöljük, ha valamely hang időtartama a helyes kiejtésben eltér vagy eltérhet az íráskép szerintitől. Például: **egy**¹ ① [eggy]. Egyéb esetekben ugyanis a helyesírás szerinti hosszúság vagy rövidség egyúttal a helyes kiejtést is jelzi. (Például a **körút** szóban a két magánhangzó ejtésének meg kell felelnie az írásképnek – a **kőrút** helytelen, vulgáris ejtés –, hasonlóképpen a **bizonyára** szó *ny* mássalhangzójának is rövidnek kell lennie a kiejtésben, akárcsak a helyesírásban.)

A tőszóra, az alapszóra jellemző kiejtést csak egyszer adja meg a szótár, a származékszók és az összetett címszók mellett már nem ismétli meg.

Szótárunk kiejtésjelölési rendszerében nincs benne a zárt *ë* megkülönböztetése. Ez egyrészt helyszűke miatt van, másrészt azért, mert a zárt *ë* hang megkülönböztetése – noha színesebbé teszi a kiejtést, és beszédünk jóhangzásának egyik eleme – nem általános jelenség, és ezért nem kötelező szabálya a helyes magyar kiejtésnek. (Szóragozási alapmintáink azonban feltüntetik a toldalékokban rendszerszerűen használt zárt *ë*-t.)

Sorrendben ezután a gyakorisági mutató, majd a *szófaj megjelölése* következik a szócikk bevezető részében. A szófaj megállapítása a címszó megértését és helyes értelmezését is segíti. Ugyanaz a hangalak szófajilag némelykor többarcú, és ilyenkor jelentéseinek elemzését is eszerint kell elvégeznünk.

Szótárunkban az alábbi szófaji kategóriák találhatók: ige, főnév, melléknév, számnév, névmás, igenév, határozószó, igekező, névutó, névelő, kötőszó, indulatszó; szófaji jelölésszerűen szerepel még: képző, jel, rag, előtag. Ha a szófajt nem határozhatjuk meg közvetlenül, körülíró megjelöléshez folyamodunk (**egykutya** állítm-ként haszn. névszó). Előfordul, hogy valamely szónak egy-egy használata szófajilag sajátos ugyan, de nem alkot külön új szófajt. Például a **rév** szónak a *vmilyen réven* szókapcsolatban névutószerű a használata. Az erre való utalást zárójelben közöljük a szófaji jelölés helyén. A szófaji minősítést kiegészítő jelöléseink kétfélek: *a*) a szófajt közelebbről meghatározó, alkategóriáját megnevező kiegészítések (például az ige mellett a tárgyasság és a tárgyatlanság jele: *ts*, *tn*); *b*) a címszónak egyéb szófajhoz való viszonyára vagy a használatban jellemző alakjára (például többes számú – *tbsz-ú* – voltára) utaló kiegészítések. Ha a címszó egyetlen szófajhoz tartozik, az ilyen kiegészítés a szófaji minősítés elé kerül. Ha a szó csak egyetlen szófajhoz tartozik, de ezen belül több alkategóriának a tagja, szócikke római számmal elkülönített részekre, jelentéscsoportokra tagolódik, és a kiegészítő jelöléseket e részek élén, a római szám után közöljük. Például: **ki**¹ ① névm **I.** kérdő ... **II.** von ... **III.** htl ... **IV.** ált ...

A több szófajú, de szófajonként külön alkategóriákba nem tartozó címszók szófajait csak a római számmal elkülönített főrészek élén adjuk meg. Például: **lengyel** ① **I.** mn ... **II.** fn ...; **jaj** ② **I.** isz ... **II.** állítm-i névszó ... **III.** fn ...

A több szófajú címszók szófajai akkor kerülnek egybefoglalva a szócikkfejbe, ha a szójelentések is összevontan, egybefoglalva értelmezhetők. Például: **cserjés** ⑤ mn és fn Cserjével benőtt (hely).

Az igék tárgyas, illetőleg tárgyatlan voltának vagy uralkodóan tárgyas, illetőleg tárgyatlan természetének, jellegének megjelölése mindig már a szócikkfejben megtalálható. A kevésbé uralkodó jellegre zárójelben utalunk. Például: **fordít** *ts* (és *tn*) ige, azaz alapjában tárgyas ige, de tárgyatlan jelentései is vannak. Helykímélés végett a zárójel elé kiemelt *ts*, illetőleg *tn* jelölést nem ismétljük meg a megfelelő jelentések élén. Bizonyos igék *ts* és *tn* kiegészítést kaptak, mert mai nyelvünkben alaptermészetük szerint sem elsősorban tárgyasnak, sem elsősorban tárgyatlannak nem nevezhetők (**áthat**). Ide vontuk azokat a két-három – részint tárgyas, részint tárgyatlan – jelentésű igéket is, amelyek összevontan értelmezhetők (**hegedül**).

A tárgyas igék tárgy nélküli használatára, illetőleg a tárgyas igealaknak a tárgy kitétele nélküli használatára (**arat** – géppel *arat*, **rákezd** – *rákezd* az eső) a (t. n.) formula utal. Összevonható értelmezés esetén a formula: (t. n. is). Például: **hernyóz** ⑤ *ts* ige (t. n. is) (Növényt) a hernyóktól ... megtisztogat.

A szócikkfejben a szófaji minősítés után zárójelben található azok a kiegészítő megjelöléseink is, amelyek a címszónak más szó valamely alakjával való egybeesésére utalnak. Például: **megrendítő** mn (mn-i ign is). Eszerint ez a melléknevünk (**~ látvány**)

alakilag azonos a **megrendít** ige melléknévi igenevével (**a fiúkat megrendítő látvány**), de szófajiségében, jelentésében és használatában elkülönült tőle (az ÉrtSz. amatt is szótározta, értelmezte).

A *nyelvtani tájékoztatás*, a címszó különleges mondatbeli szerepére (jelzői, jelzőszerű, állítmányi, határozói stb. használatára) vonatkozó utalás és *szóhasználati tudnivaló* – ha az egész szócikkre érvényes – a szócikkfejlétekben található kerek zárójelben. A csupán egy jelentésre vonatkozó a jelentésegységek élén állnak. Például: **után** ① nu (ragtalan v. szjeles szóval) ...; **liter** ② fn ... | (jelzőként) Ilyen mennyiségű. **Öt ~ bor, két ~ mák**.

A szócikkfejlétekben kaptak helyet a szavak *alak-* és *írásváltozatai* is. A helyesírási szabályzatban és a *Magyar helyesírási szótárban* meglevő vagylagos, jórészt köznyelvi és általában a közéletű vagy a szépirodalomból ismert alakváltozatokat szótárunk is közli (**csend – csönd**).

A származékszók és a szóösszetételek alakváltozatait, ha a képzés, illetőleg az összetétel szabályszerű, szótárunk nem adja meg (a **csendes** mellett nem áll ott a **csöndes**). Itt megjegyezzük, hogy eszerint a **fel-** – **föl-** igekötős igék szócikkében sem tüntetjük fel a **föl-** igekötős alakváltozatot, de értelmezéseinkben a jóhangzás elve szerint változtatva rendszeresen használjuk az **-ö-s** változatot, ahogyan a többi hasonló köznyelvi alakváltozattal is tesszük (*felad*, de *fölmege*). Ez még az egyszavas értelmezéseinkre is vonatkozik. Például: **fel|nevet** ③ ... **2.** Vhova, vkire fölnézve nevet. (Holott csak **felnéz** címszavunk van.)

A stílusminősítésekre vonatkozó tudnivalókat – az ÉKsz.-től eltérően – I. A *szócikk értelmező és szemléltető része* című fejezetben!

A gyakorisági mutatók

Szótárunk jelen kiadása, a magyar szótárirodalomban úttörő módon, gyakorisági adatokat is közöl. Minden egyes címszó mellett kis piktogram utal az adott szó gyakoriságára. Ebben a részben röviden ismertetjük a gyakorisági adatok előállításának módját, az adatok forrását.

Ahhoz, hogy a szavak gyakoriságát mérni tudjuk, össze kell állítanunk a szövegek egy olyan nagyméretű halmazát, amely valamilyen értelemben reprezentatív mintája a nyelvhasználat egészének. Az ilyen szöveges adatgyűjteményt korpusznak nevezzük. Minden gyakorisági szótár valamilyen korpuszból számított adatokra épül. A magyar nyelvben eddig készült gyakorisági szótárak külön erre a célra összeállított korpuszokból merítették az adataikat. Ezek mérete (200 000–500 000 szó) koruk technológiai szintjének megfelelő volt, de mai mércével már bizony szerénynek mondható.

Az ÉKsz.² az első szótár, amely a gyakorisági adatait a 150 millió szavas Magyar Nemzeti Szövegtárból (MNSZ) meríti. Ez a korpusz az MTA Nyelvtudományi Intézetének Korpusznyelvészeti Osztályán Várad Tamás irányításával készült 1997 és 2002 között. Az MNSZ célja, hogy a modern magyar írásos nyelvhasználat reprezentatív mintájául szolgáljon. A teljes nyelvhasználat szigorú, statisztikai értelemben vett reprezentatív mintáját elvi okokból is lehetetlenség összeállítani, ezért az MNSZ szövegállománya öt fő nyelvhasználati körből származik.

Nyelvi változat	Millió szó	Forrás
Sajtó	75	Online kiadás
Szépirodalom	15	Digitális Irodalmi Akadémia
Tudományos próza	20	Magyar Elektronikus Könyvtár
Hivatali nyelv	20	Minisztériumok, önkormányzatok
Személyes közlés	20	Index.hu Törzsasztal
Összesen:	150	

A korpusz nemcsak egyszerű tárháza a szövegeknek, hanem azok nyelvi elemzését is tartalmazza. Minden szövegszó mellett szerepel annak szótári alakja, szófaja és nyelvtani elemzése. A szavak közel egyharmada azonban önmagában tekintve többértelmű (pl. a **törtem** szó lehet múlt idejű ige és birtokos személyjellel ellátott főnév). Az MNSZ nemcsak elemzett, hanem egyértelműsített korpusz is, azaz a szavak több lehetséges elemzése közül csak az adott mondatban érvényes elemzés szerepel. Csak az ily módon feldolgozott korpusz alkalmas arra, hogy pontos és nyelvészeti szempontból releváns gyakorisági adatokkal szolgáljon. Természetesen ilyen nagy tömegű szövegállomány kezelése csakis automatizált módon lehetséges, aminek vannak bizonyos határai. Alapvető korlát, hogy a számítógépes eljárások jelenleg a szavak jelentését nehezen tudják kezelni. Ez például azzal jár, hogy a többértelmű szavak közül azokat viszonylag könnyen meg tudjuk különböztetni, amelyek eltérő szófajokhoz tartoznak (mint például a fenti **törtem** alak esetében), de az azonos szófajú, és pusztán a jelentésükben különböző szavakat nem, bármennyire eltérő jelentéspárról van is szó.

Az MNSZ szóincse feldolgozásának első lépésében a toldalékolt alakokhoz hozzárendeltük a megfelelő szótári alakjukat, az ún. lemmákat. Az MNSZ szóalakok és a lemma gyakorisági adatait tartalmazó adatbázis volt a kiindulás az Éksz.² szóanyagának gyakorisági mutatóihoz. Célul tűztük ki, hogy a szótárban valamennyi címszó gyakoriságát jelöljük. A címszó gyakoriságába számítanak a címszó variáns alakjainak az előfordulásai is. Az igekötős igék gyakorisági adatai tartalmazzák azokat az eseteket is, amikor az igekötő külön szóként szerepel a mondatban. Ha a variáns külön (utaló) címszóként is szerepel, ott nem jelenik meg gyakorisági adat. Az egyes címszavakon belül a római számokkal vagy felső indexszel elkülönített homonimák is önálló gyakorisági értékkel szerepelnek. A szócikk belsejében található, arab számmal és betűkkel jelölt értelmezések gyakoriságának megállapítására a fent említett okok miatt nem vállalkozhattunk. Így is gondot jelentett az, hogy a szótárban jócskán szerepelnek olyan homonim alakok, amelyek ugyanahhoz a szófajhoz tartoznak. Mivel ezek az MNSZ-ben nincsenek megkülönböztetve, értelemszerűen gyakorisági adatokat sem tudunk kapni az eltérő jelentésű alakok előfordulásáról. Az ilyen esetekben az alábbi eljárással becsültük meg az egyes jelentések gyakoriságát. Az MNSZ-ből előállítottuk az összes olyan mondatot, amelyekben szerepelt az illető homonima. Ebből véletlenszerűen kiválasztottunk annyiszor száz mondatot, ahány különböző jelentést tartalmazott a homonim alak, és ebben a mintában kézzel szétválogattuk a különböző jelentéshez tartozó szavakat. Így a homonim alakhoz tartozó eltérő jelentésű szavak gyakorisága 10%-os becsléssel megállapítható. A minta gyakorisági adataiból számítottuk ki az adott homonima összes előfordulására becsült gyakoriságot.

A gyakorisági adatokat sorrendbe helyeztük, és az így kapott rangsorból képeztünk öt gyakorisági csoportot. Az alábbi táblázat bemutatja az öt csoport számadatait, valamint azt a grafikai jelet, amellyel a gyakoriságot a szócikkekben feltüntetjük.

Jel	Rangsorbeli hely	A gyakoriság alsó határa
①	1 – 2000.	56/millió szó
②	2001 – 10000.	6,2/millió szó
③	10001 – 30000.	1,1/millió szó
④	30001 – 60000.	0,34/millió szó
⑤	60001 –	0/millió szó

Az MNSZ alapján összeállított gyakorisági adatbázis részletes adatait egy külön gyakorisági szótár mutatja majd be.

A szócikk értelmező és szemléltető része

A szócikkek *bevezető része* után az *értelmező és szemléltető* rész következik (folytatólagosan, megszakítás, bekezdés nélkül). Ebben kapnak helyet az értelmezett

szójelentések, az egy-egy jelentésbeli használatra vonatkozó megjegyzések, valamint a jelentéseket és a szóhasználatot szemléltető példák.

Az *értelmezések* java része úgynevezett *kifejtő* értelmezés. Ez összefoglalja a jelentés legfőbb meghatározó jegyeit, mindazt, amiben összegeződik a szójelentés magva. Például a főnévi **fal** címszó első jelentésének ez az értelmezése: „Építőanyagból függőleges síkban emelt, teret határoló és tagoló, teherhordó épületszerkezet”.

A jelentéseknek egy kisebb részét *rokon értelmű szavakkal és kifejezésekkel (szinonimákkal) értelmezzük*. Például: **kikelet** ④ fn *irod* Tavasz.; **eb** ② fn **1.** *kissé rég, hív vál* Kutya. – Ezekben az esetekben a kifejtő értelmezést bizvást mellőzhetjük, mégpedig nemcsak a rövidség kedvéért, hanem azért is, mert az értelmezés változtatlanul megismételné azt, amit betűrendi helyükön e szavakról (példánkban a **tavasz** és a **kutya** szóról) már részletesen elmondtunk. Annál fontosabb az, hogy az ilyen értelmezések előtt – mint példánkban is – megfelelő stílusminősítések jelezzék az egymással rokon értelmű szavak közötti különbségeket. Egyébként néha a kifejtő értelmezést kiegészítjük a címszó szinonimájával vagy szinonimáival is. Egyszavas értelmezéseinkben általában az ismertebbel értelmezzük a ritkébbat, a helyessel a helytelent, magyar megfelelőjével az idegen szót (kivételet csak megokolt esetben teszünk, például: **széthangzás** ⑤ fn *ritk* *Zene* *Disszonancia.*).

A szójelentéseket tartalmi oldalukról leíró kifejtő és szinonimikus értelmezést nem mindig alkalmazhatjuk. A fogalmi tartalommal kevésbé telített címszók értelmezése rendszerint az ilyen szavak szerepének, rendeltetésének, használati körének a meghatározásából áll. Például: **egyedem-begyedem** ⑤ msz *nép Ját* <Kiolvasó mondóka szava.>; **sej-haj** ⑤ isz *nép* <Mulatozás, tánc közben haszn. kurjantás.>. – Az értelmezésnek ez a módja a kifejtő értelmezésekre emlékeztet. Az ilyen értelmezéseink csúcsos zárójelbe kerültek.

A kifejtő értelmezésekben is gyakran vannak csúcsos zárójelbe tett részek. Ezek nem szerves részei, de szükséges kiegészítői az értelmezésnek. Például: **falaz** ④ tn (és ts) ige ... **2.** ts *Bánya* <Belső teret> téglával, betonnal biztosít. – Itt a zárójeles rész nem tartozik az ige jelentéséhez, de jelzi, hogy ebben a jelentésben igénknek milyen fogalmi területről, tárgykörből való névszó lehet a nyelvtani tárgya. Tehát e zárójeles részeknek is fontos szerepük van az értelmezésben. Ha az igének ugyanabban a jelentésben a tárgyatlan használata is jellemző, csúcsos helyett kerek zárójelbe kerül az ilyen kiegészítő rész. Például: **hegedül** ③ tn és ts ige **1.** *Hegedűn játszik (vmit).*

A csúcsos zárójeles szöveget kerek zárójelbe foglalt részek is kiegészíthetik. Például: **széthúz** ③ ts (és tn) ige **1.** <Több összetartozó> tárgyat> húzva eltávolít egymástól. – Eszerint a **széthúz** ige több összetartozó v. több össze nem tartozó tárgy egymástól való eltávolítását is jelentheti. Ez a tömörítésnek egyik szükséges szótári eszköze.

Az értelmezések szövegében kerek zárójelben levő részek a vaglyagosságot jelzik. Például: **epigramma** ④ fn *Irod*t (Disztichonban írt) rövid, csattanós költemény. – Itt a zárójeles szövegrész érvénye nem kizárólagos, hiszen epigramma nemcsak disztichonban íródhat.

Az önálló jelentéseket félkövér arab szám, a jelentésárnyalatokat virgula (|) különíti el egymástól.

Az értelmezések jelentésenként és árnyalatonként önállóak. A rövidség kedvéért azonban az értelmezés kiindulhat az előtte álló jelentés értelmezéséből. Például: **bronz** ② fn **1.** Réznek és ónnak az ötvözete. | (jelzőként) Ebből készült. ~ **tintatartó.**

Szótárunk *stílusminősítései* – közvetlenül vagy közvetve – a címszavak és a szókapcsolatok stílusértékét jelzik. Különösen szervesen kapcsolódnak a jelentésekhez, ti. ha nem így, minősítő szavakkal épülnének be a szócikkekbe, akkor ezeket az értékelő jegyeket többnyire az értelmezésekbe kellene belefoglalni. Ezek is, akárcsak egyéb (például a szófaji) minősítésein, nagyjából részben rövidített alakjukban állnak a helyükön: az egész szócikkre érvényesek a szócikkfej végén (a sorszámzatlan jelentésektől virgulával elválasztva), az alak- és az írásváltozatra, valamint az értelmezett szókapcsolatokra vonatkozó közvetlenül ezek előtt, az egy-egy jelentésre vonatkozó a jelentésegységben közvetlenül az értelmezés előtt.

A *választékos*, az *irodalmi*, a *bizalmas* stb. egyértelműen stílusminősítő jelzés, a *népnyelvi*, a *tájnnyelvi*, a *vulgáris* nyelvünknek azokra a területi változataira és rétegeire

utal, amelyekben az így minősített szavak otthonosak. De közvetve ezek is stílusminősítések. Vannak a szavak hangulatára, a velük kifejezett jelentés értékelésére utaló minősítéseink is (*kedveskedő, pejoratív, tréfás, gúnyos*).

Minősítéseinknek egy nagyobb csoportja úgy függ össze a stílusminősítésekkel, hogy a szavak használatának szakmai, fogalmi stb. körét jelöli meg. A *tudományos, a műszaki, az ipari, a mezőgazdasági* stb. tevékenység műszavainak szótárunkban közölt rétegei köznyelvünknek is részei, de sajátos színezetük, stílusértékük van.

Egy-egy címszónak ugyanabban a jelentésében is lehet két vagy több minősítése (**habtest** ⑤ fn *irod v. tréf v. gúny*; **rehabilitál** ③ ts ige *Jog, Orvos is*; **veszejt** ⑤ ts ige *táj rég*).

Szótárunk – az ÉrtSz.-tól eltérően – elvi megfontolásokból nem minősíti a szavak úgynevezett átvitt, illetőleg képes értelmű használatát. Azoknak a szókapcsolatoknak az esetében azonban, amelyeknek az ilyen használaton kívül konkrét jelentésük is van, csak ezt az átvitt jelentését értelmezzük, és erre az *átv is* minősítéssel utalunk. Például: **galamb ... Töltött ~:** *átv is, gúny*: telt, begyes fiatal nő.

A *vulgáris (vulg)* stílusminősítés hatókörét szűkítettük: a pejoratív tartalmát erősítettük fel. A pejorativitást jelölő minősítések közé felvettük még a *trágár-t*, elsősorban azoknak a szemérmesítő szavaknak a megjelölésére, amelyek (tabusítva) az ÉKsz.-ból is kimaradtak. Ezeknek a viszonya (a növekvő pejorativitás irányában) így módosult: *vulg[áris]* 'bántóan közönséges, alantas v. kirívóan igénytelen' → *durva* 'sértően, megalázóan (, gyakran kakofemisztikusan) nyers' → *trágár* 'szemérmesítően illetlennek tekintett, tabusított megnevezéseket (gyakran tüntetően) kimondó <beszédmód>'. Ugyancsak szűkítettük az *argó* kategóriáját. Az ÉKsz.-ban ekként megjelöltek tekintélyes része ugyanis inkább a bizalmas nyelvhasználat eleme – a gyakoriságát tekintve is.

Alakjukkal sem soroltuk a területi változatokhoz (*táj, nép*) a szomszédos országokban élő magyarság nyelvhasználatának szótárzott elemeit, ezek tehát nem kurzív szedésű minősítések. Formuláik azonban [*<Az erd. m-ban:>*, *<A kárp. m-ban:>* és *<A szl. m-ban:>*; szócikkfejben, minősítések sorában: *<a ...> v. <az ...>*] a stílusminősítésekhez hasonlóan utalhatnak egész szócikkre, címszói alakváltozatra, jelentésre, sőt stílusminősítésre is. Például: **csicszonka** ⑤ fn *<Az erd. m.-ban:>* jégnek csúszkálásra haszn. része; csúszka; **faradarab** ⑤ fn *<A kárp. m-ban:>* rétes vége, gyürkéje; **kapitány** ① fn **1.** *Kat rég, <a szl. m-ban: ált. haszn.>* Százados; **porció** ④ fn **1.** *rég v. nép, <a szl. m-ban: ált. haszn.>* Adag; **szirup ... 2.** *biz <Az erd., a kárp. és a szl. m-ban:>* szörp.

A jelentésárnyalatok előtt álló stílusminősítés csak az adott értelmezésre vonatkozik. Ha több egymást követő jelentésárnyalatnak azonos minősítése van, ezt a minősítés után elhelyezett virgula jelzi (**feddés** ④ fn **1.** *irod* | Az a cselekvés, hogy vkit feddenek. | Feddő beszéd.). Az ÉKsz.² – az ÉKsz.-tól eltérően – soha nem tesz virgulát a jelentésárnyalat minősítése elé. A jelölés e nélkül is egyértelmű: ha a minősítés után nincs virgula, akkor csak a következő jelentésárnyalatig terjed a minősítés érvénye; ha van, akkor a következő árnyalat(ok)ra is kiterjed. Például az ÉKsz.-ban: **versezet** fn | *rég Vers.* | *gúny Rossz vers*; az ÉKsz.²-ban: **versezet** ⑤ fn *rég Vers.* | *gúny Rossz vers*.

A szójelentéseket és a szóhasználatot szótárunk félkövér dőlt betűvel szedett rövid *szabad példákkal szemlélteti*. Például a **szegény** melléknév használatát egyik jelentésében – *<Együttérzés kif-ére:>* sajnálatra méltó, szerencsétlen – a **~ kis gyermek!** példa szemlélteti.

Szótárunk általában csak azokat a jelentéseket szemlélteti, amelyekben ez az értelmezés könnyebb megértését segítheti, vagy a szó sajátos hangulatára, használatára, vonzataira stb. utal.

Részen szemléltető anyagként, nagyjából önálló jelentésegységként épül bele szócikkeinkbe sok ezer *állandósult szókapcsolat*, köztük sok *szólás, szóláshasonlat* és *szójárás* is. Ezek mindegyike csak egy helyen található meg a szótárban, mégpedig a szókapcsolat legfontosabb szavának (vezérszavának) szócikkében. Például a **vmi szeget üt a fejébe** szólás a **szeg**² szócikkében, a **fején találja a szöveget** a **fej**² szócikkében, a **világos, mint a nap** (vagy **a vakablak**) szóláshasonlat a **világos** szócikkében szerepel.

A szócikk vége (az etimológia)

A szócikk szerkezeti tagolódásában a harmadik, egyszersmind záró rész az *etimológiai tájékoztató*, mégpedig szögletes zárójelbe – [] – foglalva. Etimológiával csak alapszókat (tőszókat) láttunk el, származékszavakat és összetételeket csak abban az esetben, ha az alapszó felismerése a nem nyelvész olvasó számára nehézséget okozhat.

A []-ben többnyire csak egy adat, az átdó nyelv neve szerepel. Ha a címszó az átdó nyelvben is jövevényt, az előbbi átdó nyelvet vagy nyelveket is megjelöljük. Ha háromnál több a közvetítő nyelvek száma, rendszerint csak a közvetlen átdó nyelvet és a végső forrást jelezzük; ilyenkor a közvetítést három pont (...) jelzi.

Nemzetközi szavak és vándorszók esetén nem mindig az átdó nyelvet adjuk zárójelben, mert azt nem is mindig ismerjük, hanem azt a nyelvet, amelynek a szó elterjesztésében a legnagyobb szerepe volt, amellet esetleg azt a nyelvet is, amely a szó végső forrásának tekintendő.

Nemzetközi szónak és vándorszónak azt a szót tekintjük, amely a világnyelvek (angol, francia, orosz, német, spanyol) közül legalább háromnak a szókincsében megvan. A vándorszókat még valamikor a 18. század közepe előtt, a nemzetközi szavakat azóta vettük át.

A magyar szóragozás alapmintái

A szó jelentését módosító vagy nyelvtani viszonyát kifejező elemek, toldalékok egy részét, így a gyakoribb képzőket és a névszói határozóragokat megtalálja az olvasó szótárunk címszavai között. A többi toldalékot (az igei személyragokat, az idő- és módjeleket és a főnévi viszonyragokat, többesjeleket, birtokos személyjeleket) az alább következő ragozási minták (paradigmák) szemléltetik, kiegészítve az igenevekkel és a legfontosabb rendszerszerű származékokkal.

A magyar igék és főnevek nagy részének a ragozását hat-hat alapmintában adhatjuk meg. A többinek a ragozása kisebb vagy nagyobb mértékben eltér e szabályos alapmintákétól, de ezek bemutatására itt nincs mód. A dőlt szedésű szám egy (vagy hasonló módon alkotott több) nyelvtani alakot jelent, mégpedig mást az igék, mást a névszók alapmintáiban. Ha egy típusban valamelyik alak nem használatos, arra a dőlt szám után tett kettőspont és mínuszjel utal. A zárójelbe tett alak: ritka alak.

Ha egy nyelvtani alakban két változat van, a „v.” rövidítés a tiszta vagylagosságot jelenti: mindkét változat egyaránt használatos. Ha az egyik változat zárójelben van, ez azt jelenti: e változat a másikhoz képest ritka v. kevésbé szabályos, de még elfogadható.

Teljesebb tájékozódásra Elekfi László *Magyar ragozási szótárának* (Budapest, 1994.) megjelenése óta van lehetőségünk. Ez a szótár hiteles képet ad „a magyar szókincs törzsanyagának tekinthető szavak ragos alakjairól és a köznyelvben elfogadható alakváltozatairól, mégpedig a *Magyar értelmező kéziszótár ... kiegészítéseként*” (i. m. 5). Vö. még: Elekfi László: *Szókincsünk nyelvtani alakrendszerének munkálatai a Magyar ragozási szótár megjelenése óta* (*Magyar Nyelvőr* 2002. 88–97).

Igei minták

A három első igei alapminta tartalmazza az iktelen ige tövéhez járuló pusztát, valamint idő- v. módjellel kapcsolt személyragokat, továbbá az igenevek, a ható ige és a cselekvést jelentő főnév képzőit a három hangrendi osztályban. A következő három igei alapminta az ikés igéké, ugyancsak a három hangrendi osztály szerint. Az ikés igék tárgyias személyragjait az alapmintákban nem adjuk meg, mert a legjellemzőbb ikés igék (így az itt megadott példaszók is) csak tárgyatlanul használatosak, a csekély számú tárgyias ige tárgyias személyragjai pedig megegyeznek a megfelelő iktelen ragozású személyragokkal.

A teljes igei paradigma az alábbi nyelvtani alakokat foglalja magában:

- 1–6 jelentő mód jelen idejű általános (alanyi) ragozású alakok
- 7 jelentő mód jelen idejű 2. személyű tárgyra utaló alak
- 8–12 jelentő mód jelen idejű 3. személyű határozott tárgyra utaló alakok
- 13–16 jelentő mód múlt idejű általános (alanyi) ragozású alakok
- 17–20 jelentő mód múlt idejű határozott (tárgyas) ragozású alakok
- 21–25 feltételes mód jelen idejű általános (alanyi) ragozású alakok
- 26–29 feltételes mód jelen idejű határozott (tárgyas) ragozású alakok
- 30 főnévi igenév
- 31–35 felszólító mód jelen idejű általános (alanyi) ragozású alakok
- 36–39 felszólító mód jelen idejű határozott (tárgyas) ragozású alakok
- 40–42 melléknévi igenevek
- 43–44 határozói igenevek
- 45–46 ható származékok
- 47 cselekvést jelentő főnévi származék

Iktelen igék

a) Mély hangrendűek	b) Nem ajakkerekítéses magas hangrendűek	c) Ajakkerekítéses magas hangrendűek
ápol	emel	búvöl
1 ~ok, 2 ~sz, 3 ~, 4 ~unk, 5 ~tok, 6 ~nak;	1 ~ek [ë], 2 ~sz, 3 ~, 4 ~ünk, 5 ~tek [ë], 6 ~nek;	1 ~ök, 2 ~sz, 3 ~, 4 ~ünk, 5 ~tök, 6 ~nek;
7 ~lak;	7 ~lek;	7 ~lek;
8 ~om, ~od, 9 ~ja, 10 ~juk, 11 ~játok, 12 ~ják;	8 ~em [ë], ~ed [ë], 9 ~i, 10 ~jük, 11 ~itek [ë], 12 ~ik;	8 ~öm, ~öd, 9 ~i, 10 ~jük, 11 ~itek [ë], 12 ~ik;
13 ~tam, ~tál, 14 ~t, 15 ~tunk, ~tatok, 16 ~tak;	13 ~tem, ~tél, 14 ~t, 15 ~tünk, ~tetek [eë], 16 ~tek;	13 ~tem, ~tél, 14 ~t, 15 ~tünk, ~tetek [eë], 16 ~tek;
17 ~talak; ~tam, ~tad, 18 ~ta, 19 ~tuk, ~tátok, 20 ~ták	17 ~telek; ~tem, ~ted, 18 ~te, 19 ~tük, ~tétek [ë], 20 ~ték	17 ~telek; ~tem, ~ted, 18 ~te, 19 ~tük, ~tétek [ë], 20 ~ték
21 ~nék, 22 ~nál, 23 ~na, 24 ~nánk, ~nátok, 25 ~nának;	21 ~nék, 22 ~nél, 23 ~ne, 24 ~nénk, ~nétek [ë], 25 ~nének;	21 ~nék, 22 ~nél, 23 ~ne, 24 ~nénk, ~nétek [ë], 25 ~nének;
26 ~nálak; ~nám, ~nád, 27 ~ná,	26 ~nélek; ~ném, ~néd, 27 ~né,	26 ~nélek; ~ném, ~néd, 27 ~né,
28 ~nánk v. ~nök, ~nátok, 29 ~nák	28 ~nénk v. ~nök, ~nétek [ë], 29 ~nék	28 ~nénk v. ~nök, ~nétek [ë], 29 ~nék
30 ~ni	30 ~ni	30 ~ni
31 ~jak, 32 ~j (~jál), 33 ~jon, 34 ~junk, ~játok, 35 ~janak;	31 ~jek, 32 ~j (~jél), 33 ~jen [ë], 34 ~jünk, ~jetek [eë], 35 ~jenek;	31 ~jek, 32 ~j (~jél), 33 ~jön, 34 ~jünk, ~jetek [eë], 35 ~jenek
36 ~jalak; ~jam, 37 ~d (~jad), 38 ~ja, 39 ~juk, ~játok, ~ják	36 ~jelek; ~jem, 37 ~d (~jed), 38 ~je, 39 ~jük, ~jétek [ë], ~jék	36 ~jelek; ~jem, 37 ~d (~jed), 38 ~je, 39 ~jük, ~jétek [ë], ~jék
40 ~ó; 41 ~t; 42 ~andó	40 ~ő; 41 ~t; 42 ~endő	40 ~ő; 41 ~t; 42 ~endő
43 ~va, 44 ~ván	43 ~ve, 44 ~vén	43 ~ve, 44 ~vén
45 ~hat, 46 ~ható	45 ~het, 46 ~hető	45 ~het, 46 ~hető
47 ~ás	47 ~és	47 ~és

Ikes igék

a) Mély hangrendűek	b) Nem ajakkerekítéses magas hangrendűek	c) Ajakkerekítéses magas hangrendűek
uralkod ik	emelked ik	törőd ik

a) Mély hangrendűek	b) Nem ajakkerekítéses magas hangrendűek	c) Ajakkerekítéses magas hangrendűek
1 om , 2 ol (osz), 3 ik , 4 unk , 5 tok , 6 nak ;	1 em [ë], 2 el [ë] (sz), 3 ik , 4 ünk , 5 tek [ë], 6 nek ;	1 öm [ë], 2 öl (osz), 3 ik , 4 ünk , 5 tok , 6 nek ;
13 tam , tál , 14 ott , 15 tunk , tatok , 16 tak	13 tem , tél , 14 ett [ë], 15 tünk , tetek [eë], 16 tek	13 tem , tél , 14 ött , 15 tünk , tetek [eë], 16 tek
21 nél v. nám , 22 nál , 23 na (nék), 24 nánk , nátok , 25 nának	21 nék v. ném , 22 nél , 23 ne (nék), 24 nénk , nétek [ë], 25 nének	21 nék v. ném , 22 nél , 23 ne (nék), 24 nénk , nétek [ë], 25 nének
30 ni	30 ni	30 ni
31 jam v. jak , 32 jál v. jj , 33 jék v. jon , 34 junk , jatok , 35 janak	31 jem v. jek , 32 jél v. jj , 33 jék v. jen [ë], 34 jünk , jetek [eë], 35 jenek	31 jem v. jek , 32 jél v. jj , 33 jék v. jön , 34 jünk , jetek [eë], 35 jenek
40 ó ; 41 ott ; 42 -	40 ő ; 41 ett [ë]; 42 -	40 ő ; 41 ött ; 42 -
43 va , 44 ván	43 ve , 44 vén	43 ve , 44 vén
45 hat (hatik), 46 -	45 het (hetik), 46 -	45 het , 46 -
47 ás	47 és	47 és

Példaszóink nem használatosak a következő alakokban: 7–12, 17–20, 26–29, 36–39.

Névszói minták

A főnévi alpminták közül három a magánhangzóra végződő főnévhez járuló határozóragokat, tárgyragot, többesjelet, személyjeleket, valamint az -é toldalékot és az -ú, -ű melléknévképzőt tartalmazza, a következő három főnévi alpminta pedig azoknak a mássalhangzóra végződő főneveknek a toldalékait, amelyekhez bizonyos toldalékok mindig nyílt előhangzóval bővülve csatlakoznak (nyílt tővéghangzós főnevek). A teljes főnévi paradigma az alábbi nyelvtani alakokat foglalja magában:

1–6	határozóragos alakok („esetek”)	11–16	birtokos személyjeles egyes számú (egy birtokú) alakok
7	tárgyalak (tárgyeset)	17–22	birtokos személyjeles többes számú (több birtokú) alakok
8	egyszerű többesjeles alak	23	birtokjeles alak
9–10	csak egyes számban használható határozóragos alakok	24	jelzővel járó melléknévi származék

Egyéb és kivételes névszói toldalékos alakok

25	mód- vagy állapothatározó alak	30	főnevek személyjeles felsőfokú alakja
26–27	fokjeles alakok	31–36	személyjeles határozószói alakok
28–29	főnevek fokjeles határozóalakjai		

Magánhangzóra végződő főnevek

a) Mély hangrendűek	b) Nem ajakkerekítéses magas hangrendűek	c) Ajakkerekítéses magánhangzóra végződők
hajó	büfé	teknő
1 ba , ban , ból , nak , nál , ra , ról , tól , 2 hoz , 3 ért , ig , 4 n , 5 ül , 6 vá ,	1 be , ben , ból , nek , nél , re , ról , tól , 2 hez [ë], 3 ért , ig , 4 n , 5 ül , 6 vé , vel ;	1 be , ben , ból , nek , nél , re , ról , tól , 2 höz , 3 ért , ig , 4 n , 5 ül , 6 vé ,

a) Mély hangrendűek	b) Nem ajakkerekítéses magas hangrendűek	c) Ajakkerekítéses magánhangzóra végződők
~val;		~vel;
7 ~t;	7 ~t;	7 ~t;
8 ~k;	8 ~k;	8 ~k;
9 ~nként (~nkint), 10 ~stul;	9 ~nként (~nkint), 10 ~stül;	9 ~nként (~nkint), 10 ~stül;
11 ~m, 12 ~d, 13 ~ja, 14 ~nk, 15 ~tok, 16 ~juk;	11 ~m, 12 ~d, 13 ~je, 14 ~nk, 15 ~tek [ë], 16 ~jük;	11 ~m, 12 ~d, 13 ~je, 14 ~nk, 15 ~tök, 16 ~jük;
17 ~im, 18 ~id, 19 ~i, 20 ~ink,	17 ~im, 18 ~id, 19 ~i, 20 ~ink,	17 ~im, 18 ~id, 19 ~i, 20 ~ink,
21 ~itok, 22 ~ik;	21 ~itek [ë], 22 ~ik;	21 ~itek [ë], 22 ~ik;
23 ~é	23 ~é	23 ~é
24 ~jú	24 (~jú)	24 ~jú

Mássalhangzóra végződő főnevek

a) Mély hangrendűek	b) Nem ajakkerekítéses magas hangrendűek	c) Ajakkerekítéses magas hangrendűek
ház	elv	fül
1 ~ba, ~ban, ~ból, ~nak, ~nál, ~ra, ~ról, ~tól, 2 ~hoz, 3 ~ért, ~ig, 4 ~on, 5 ~ul, 6 ~zá ¹ , ~zal ¹ ;	1 ~be, ~ben, ~ből, ~nek, ~nél, ~re, ~ről, ~tól, 2 ~hez [ë], 3 ~ért, ~ig, 4 ~en [ë], 5 ~ül, 6 ~vé ¹ , ~vel ¹ ;	1 ~be, ~ben, ~ből, ~nek, ~nél, ~re, ~ről, ~tól, 2 ~höz, 3 ~ért, ~ig, 4 ~ön, 5 ~ül, 6 ~lé ¹ , ~lel ¹ ;
7 ~at;	7 ~et;	7 ~et;
8 ~ak;	8 ~ek;	8 ~ek;
9 ~anként (~ankint), 10 ~astul;	9 ~enként (~enkint), 10 ~estül;	9 ~enként (~enkint), 10 ~estül;
11 ~am, 12 ~ad, 13 ~a, 14 ~unk, 15 ~atok, 16 ~uk;	11 ~em, 12 ~ed, 13 ~e, 14 ~ünk, 15 ~etek [eë], 16 ~ük;	11 ~em, 12 ~ed, 13 ~e, 14 ~ünk, 15 ~etek [eë], 16 ~ük;
17 ~aim, 18 ~aid, 19 ~ai, 20 ~aink, 21 ~aitok, 22 ~aik;	17 ~eim, 18 ~eid, 19 ~ei, 20 ~eink, 21 ~eitek [eë], 22 ~eik;	17 ~eim, 18 ~eid, 19 ~ei, 20 ~eink, 21 ~eitek [eë], 22 ~eik;
23 ~é	23 ~é	23 ~é
24 ~ú	24 ~ű	24 ~ű

A melléknevek sajátos toldalékai

a) Mély hangrendűeké	b) és c) Magas hangrendűeké
híg	nyers
25 ~an; 26 ~abb, 27 leg~abb	25 ~en; 26 ~ebb, 27 leg~ebb

Határozóragos alakban kivételesen fokozható főnevek

nyugat	kelet
28 ~abra, ~abbról, 29 leg~abra, leg~abbról	25 ~ebbre, ~ebbről, 29 leg~ebbre, leg~ebbről

Személyjeles alakban kivételesen fokozható főnevek

külső
30 legkülsője, legkülsőjük

Személyjeles határozósók

róla	benne
31 ~m, 32 ~d, 33 ~, 34 rólunk , 35 ~tok, 36 róluk	31 ~m, 32 ~d, 33 ~, 34 bennünk , 35 ~tek, [ë], 36 bennük